

ZVJEZDANA JEMBRIH

Janusove sestre**Tamara i Amnon***

Lijepa životinja Rousseaua Carinika. U dekirikovskom prostoru (stupovlje, jantar, mjed). I Margritte.

Izmjenjuju osmijehe – kao znakove zavjere. Vrebanje.

Ona mu šalje zvuk svojih koraka ujutro, a onda nestaje, sve do večeri. On nad kamenim pločama pronalazi uklesane vijuge njena mirisa. Ili se, recimo, ona jutrom penje na najviše stablo u vrtu i ljulja se, viseći naglavačke, satima. On, naslonjen na stup, stopljen sa stupom, nepokrenut. Sumrak. Dozivanje.

Igraju se igara koje sami izmišljaju, jer drugih nema. I tako. Cijelog ljeta.

A onda se nešto događa. Ne zna se točno što. Vjerojatno otkrivaju cenzuru, kao posebno lukavstvo. Vrlo, vrlo suptilno. Sofisticirani eros zatočene djece. Igra im se odjednom premeće u ples. Svaki uzmak, jer se radi o krugu, jest bliženje. Time troše svoj prostor – kao što se pod vodom troši dah. Više im nije dano.

Tamara shvaća. Amnon spava. Prestaju (dakle) biti isti. Noć je. Ona ustaje, veoma rano i odlučuje da će odlučiti. Da ga spasi. Posluži se njime. Njegovom posteljinom. Dok ga nema ili dok se još budi, dok još ima zaklopljene oči. Između dviju jednakovrijednih nemogućnosti, između dvaju uzaludnih pokušaja stupanja na snagu riječi DA ili riječi NE, dok još nitko ne dopijeva posegnuti za upaljačem, upaliti radio, cigaretu ili svjetlo, između dviju mentalnih budnosti (Scile i Haribde) – ona ga jednostavno oslobađa. (Za nju, odlučivačicu, nije važno), i sve traje dovoljno kratko da bi uopće bili potrebni kriteriji.

Let jedne te iste ptice za to vrijeme još je trajao u ogledalu zdenca.

Istoga časa, kao po dogovoru, istrčavaju sluškinje i vrište (jato gusaka poprskano crvenim mrljama), za njima lete trake platna i kose i svi su odjednom tu, upućeni, svi imaju tekst o skandalu već pripravljen otprije, intonacija zgražanja u svim očima već je usuglašena. Muškarci bodežima sijeku zrak na Dobro i Zlo nad glavama ustreptalih matrona, njihovih dvorkinja, kćeri i tetaka. Smjesta uprežu i rasne konje (ne štedeći kraljevske staje) i angažiraju plaćenike, haremske dame prevrću očima, eunusi sklapaju ruke na trbusima, četa Davidovih sinova u protudržavnu zavjeru odmah ubacuje motiv rodoskrvnuća, a sam kralj ispušta svoju harfu i silazi s terase za tu priliku. Obiteljska čast tako postaje javna predstava, što, uostalom, dobro pristaje uz prizor gasećeg dana nad gradom i pustinjom.

---

* Bila su kraljevska djeca. Živjela su u krilu izvan reprezentativnog dijela palače. Njihovi životi odvijali su se izvan državne politike njihova oca. Majka im je bila nepoznata.

»A ona je imala na sebi haljinu s dugim rukavima, jer su se nekoć u takve haljine oblačile kraljevske kćeri dok su bile djevice. Sluga je izvede van i zaključa vrata za njom.«

Biblija, Samuel II

jesen 1994.

Helena lijepa

Bila je lijepa. Toliko lijepa da je bila najljepša. Podsjećala je na skupocjenu zdjelu koju su ondašnji moćnici međusobno razmjenjivali. Bilo je to pitanje prestiža. Iznutra je bila konkavna. Glazirana. Izvana – oslikana šarenim prizorima: cvijeće, leptiri, sunca, razigrana mladež u vedrim bojama. Po rubovima istetovirana vitičastim ornamentom i inkrustirana sedefom. Imala je dugu plavu kosu i put boje breskve. Oči kao dva svijetlozelena jezera.

Otac ju je, odahnuvši, dao Menelaju, prije no njenu stariju sestru Klitemnestru Agamemnonu. Ono čime su je bogovi obdarili, oduzeli su Klitemnestri i obrnuto, no Helena to nije znala. Samo joj je povremeno bili čudno čemu se vode ratovi i zašto propadaju carstva, a sunce sja.

Menelaj joj je zabranio da priča pred gostima, ali je zato način na koji je ona pripaljivala cigaretu, jela voće ili prebacivala nogu preko noge bio neopisiv. O tome isto jedva da je što znala jer joj je ogledalo služilo da njime hvata zrake sunca i tako očijuka s poslugom.

U Troji su je držali u apartmanu pod ključem. Prepustili su joj luksuzni krevet s baldahinom, svilene haljine, kozmetiku i kućne ljubimce. Zamolili su je da ne šeta gola po balkonu. Sa sitnom djecom, o kojoj isto nitko nije vodio brigu, igrala se pričam ti priču i bacala im slatkiše kroz strijelnice na zidinama. Služkinje, dok su je kupale, divile su se njenoj koži i pokušavale je umatati u dvorske spletku, no ona nije govorila njihov jezik, a svoj je već pomalo zaboravljala.

Paris je bio još mlađi od nje – jedan od najnedoraslijih likova grčke mitologije. I on je bio plavook i plavokos i isto tako nije imao pojma zašto propadaju carstva, ni zašto se ljuti njegov otac, strašni Prijam. Imao je respekta jedino prema svojoj majci, no ona je bila toliko stara i toliko mudra da mu se uopće nije obraćala. Živio je od ljubavi i lova, vozio brza kola, dok se još moglo, i čaj plaćao Diners karticom svog starijeg brata Hektora. Komplekse iz djetinjstva prikrivao je svojom vedrom naravi.

No, vratimo se Heleni. Njene su je nevjeste izbjegavale u širokom luku jer nije znala ni tkati ni vesti i neprestance se nečem osmjehivala. Nisu razumjele zašto joj se više dopadaju vrpce sa skupocjenih poklona no oni sami. Mimo nje tekla je duboka rijeka povijesti i u njenim hladnim valovima brodići od papira za umatanje bombona nisu umjeli ploviti.

Kad je Odisej s ekipom iskočio iz velikog drvenog čudovišta, Helena je upravo pokušavala isplesti užu od šarenih vrpce i spustiti se niz prozor svoje kule, jer su svi iz grada već bili nekud nestali. Ugledavši ratnike, pomislila je: gle, sigurno pristižu moji budući muževi! (U to vrijeme već je bila udovica). Osmjehnula im se, malo nesigurno. Zatim je nakon mnogih dana dima, vatre i jauka (izgrebli su joj lice i poderali suknju), među prispjelim Grcima prepoznala i svog negdašnjeg muža Menelaja. Malo se uplašila njegova mrkog bradatog lica, ali pomislila je: muškarci su ionako često mrzovoljni te mu približila obraz na poljubac.

Nikad nije shvatila zašto ju je toga časa ubio.

2. listopada 1994.

Margarita, poliptih

1. Negativna definicija

Nije Margarita. Katarina je. Sveta Katarina. (Tako su htjeli naručioc.) Ima mač. Ali, nekako kao da je prije ona druga, ona iz Antiohije, kojoj je Legenda aurea dala zmaja za atribut, a ona ga, sretna, umah prigrllila, kao pseto ili, nedajbože, ljubavnika. Ona je to, lijepa i čista, da, kao što dolikuje jednoj svetici, ali kao da joj je komadić skuta zapeo za nešto oštro, te se ona malo spotakla i umalo ispala iz litanija Svih svetih.

Ispod preslika od potamnjele bronce, ispod okrnjenog zlata, s crvotočnog drva pozadine, pogotovo iz rascjepa uz lijevi bok, proviruje joj podtekst.

2. Antiohijski slučaj

Ona, koja je prethodno, na sam dan svoga vjenčanja, u haljini od venecijanske čipke, prije no što je dospjela obuti cipele (a cijela okupljena svita već je stvorila znatiželjni i nestrpljivi obruč oko njena djevojaštva), koja je prije no što su joj djeveruše dospjele nasaditi vijenac na glavu, istrčala na sporedna vrata u perivoj i popela se na najviše stablo. I dok je tako, nogama zakvačena za granu, gulila naranču, sok joj se kroz prste cijedio po vjenčanoj čipki i stvarao radosne ispise niz trbuh, grudi, pa vrat – jer visjela je naglavačke i plavo je toga dana zamijenila za zeleno, a zeleno za plavo.

3. Epizoda sa zmajem

Antiohijski namjesnik sasvim je pobjesnio i dao je na muke. A epizoda sa zmajem, koja je uslijedila, nije sasvim jasna, naprotiv, zbunjujuća je, pa je valjda ne valja uzeti doslovno. Iz nje je Margarita izišla još svetija i postala potom zaštitnicom prvorodilja i roditelja svake vrste, dok je zmaj ostao potvrđen kao biće podvojena značaja i kao zahvalan dodatni motiv likovnim i inim stvaraocima kroz vjekove.

4. Motiv s Lopuda

Margarita je bila Venecijanka. Pučanka, patricij joj je bio, pričali su, otac, a dokaz za to bile su joj oči. Jedno joj je, naime, oko bilo plavo, a drugo tamnoplavo. Majke nije imala.

Služila je kao povremeni model i ljubavnica Pietru di Giovanniju, povremeno nadarenom slikaru, pozlataru i lutalici. Toga je ljeta, navodno, ljevala na Lopudu. Tamošnja (i ondašnja) ženska čeljad ispod oka mjerila je njenu narančasto-zeleno-grimiznu garderobu, dočim su one i za najvećih vrućina bile u crnom i umaramljene.

Za Pietra je u hladu franjevačkih zidina (s vanjske strane) miješala pigmente i mijesila kruh s orasima. I bila mu vjerna, tog ljeta 1523. Moda je tada nalagala haljine nabrane pod grudima i bez pása.

5. Pietro

Pietro je bio šutljiv. Nekako sasvim svojevrsan. I nije bilo važno znati što o njemu. No, nečim ju je pripitomljivao – mirisom svoga tamnoga oštrog lica, rijetkim osmijehom, finim kretnjama grabežljivca koji nadzire svoje zemljište...

Ruke su mu bile smeđe, pažljive (koji put kao da nije ni trebao kistove), isprugane stazama žila, tople i kao zasebne od njega samog (vršci prstiju imali su mu lako gorkast okus). Noću ih je odmarala u svojim.

Slijedila ga je, pridržavajući svoj crveni putni ogrtač da joj se ne vuče previše po prašini, bojeći se u sebi da ih nešto ne rastjera i ne razdvoji po putovima kojima su hodočastili u potrazi za provincijskim svetištima bez oltarnih pala.

Da ne zatrudni, pila je čaj od bunike.

6. Ponešto o namjeni svetica

Sveta Katarina. (S poliptiha Gospe od Špilica, Lopud). Ni sretna ni tužna, sveta. Svetice su nadrasle, nakon svega što su prošle, vlastite emocije. Natapaju se tuđima. Zato su i kanonizirane – da stoje u svom svetom kontrapostu na oltarima, da upijaju uzdahe, da lebde nad moliteljicama svih vrsta: udovicama i budućim udovicama, nad ostavljenim ljubvcama, ostarjelim djevicama, staricama bez zubiju i sa žutim bjeloočnicama, nad porođiljama i nerotkinjama, nad gospođama pod velom koje zavjetuju svoje tajne, a dopraćuju ih sluškinje, nad zaručnicama koje će sutra pred oltar i nad onima koje to nikad neće, nad turisticama s ruksacima, koje zbog obnaženih ruku i nogu ne bi smjele unići...

7. Status rerum

A sad stoji tu. Ili leži. Ovisno o položaju daske. Zaglibljena u vlastiti preslik. Sigurnije je da zasad bude na stolu jer joj bojeni sloj na mjestima otpada. Postotak vlage u depou je puno neprimjeren.

8. Mogućnost happy enda

Margariti se najviše dopadala, uz dragocjeni ultramarin, grimizna i rubinski crvena. Dodavala je svakoj pomalo kadmijoranža, to ju je radovalo. Čekajući Pietra premještala je hrpice praha sa svojih prstiju po sljepoočnicama, usnama, nepcu, ušima..., dok su fratarski glasovi donosili otegnute odsječke litanija preko suhozida.

U arhivu Grada ne postoji nikakav vjenčani list s imenom Pietra di Giovannia. Neki misle da postoji, u ovom slučaju, vjenčani list sa stabla života. Neki misle da je Margarita umrla u porodu. Neki opet ne misle ništa. A na vjenčanju im je, ako ga je uopće i bilo, padao, vele, snijeg. Prvi, proljetni.

Ljeto je i sljedeće godine bilo vruće, modro i narančasto. Poliptih je dovršen do blagdana sv. Mihovila (kada se ljeto lagano premetnulo u miholjsko).

veljača, ožujak, travanj 1995.

Irena

monolog

Što se događa? Ništa. On leži. Njegovo pretorijansko tijelo, sada maslinasto i omršavjelo, leži.

Ja bdijem. Podjela uloga.

Koji put mi se učini da je obrnuto, ali to je valjda od umora. Postajem sklona inverziji. Ili nekoj mojoj internoj gravitaciji. Noć je, ili sumrak, već dugo.

Ja sam, po jednoj verziji, majka njegovog prijatelja, po drugoj nisam. Neki mi daju i ime – Irena. No, uglavnom sam anonimna. (Sekundiram u dvobojima njegovih Kreposti i Vrlina, mojih nema.) Inače sam kriptokršćanka. Na vlasti je Dioklecijan. Rani srednji vijek još nije ni otpočeo. Vani je kasno proljeće i rano ljeto, nekako istodobno. Jagode zriju. Neka se djeca već kupaju. Toliko o vanjskim okolnostima.

*

A ovdje unutra je tišina, već tjednima, pa i dulje. Grilje su spuštene. Bilje je u staklenkama. Rublje je izglučano. Ništa se ne miče. Ni ja, ni on.

Samo mu se polako, polako, ali meni vidljivo, iz sata u sat mijenjaju crte lica, zatežu mu se usne, produbljuju urezi od nosnica do usana... analgetici ne djeluju...on prestaje biti mladić, muškarac, postupno postaje svetac, više nikada neće biti ratnik, sve je nedostupniji i nedostupniji bilo kojoj mobilizaciji...izmiče pred mojim očima, pod mojim rukama...

Još je jedino podložan mojoj nježnosti. Mojoj hipnofiliji.

(Na podlakticama još mu se naziru sitni modri kružići, od strelica.)

Poslije ga mogu, ako hoće, stavljati na oltarne slike, ili od njega činiti polikromiranog zaštitnika tko zna protiv čega sve: kuge, glada, rata; ali, sad je još moj. Ja sam nadzirateljica mijena njegovog portreta. I akta. Čuvarica njegove trodimenzionalnosti, dok još postoji. Dotle i ja postojim. Definirana njegovim snom, prije no što se probudi...

Slutim u jagodicama svojih prstiju opasnost.

*

Kad se nadvijem nad njega, načas mi se učini uspravnim, a uzglavlje se premetne u gornji dio pejzaža. Rana renesansa na prijelazu u visoku, na laganom modrilu pozadine oštri crtež akta. Sebastijan kao stablo. Mantegna. No, promijenim li položaj i spustim se do razine prepona, prizor se premetne u skoro sjevernjački Andachtsbild. Pietà. Mantegna, iznova. Pridržavam svoj rubac, da ne sklizne po njemu, zadržavam svoj dah da bih nadzirala njegov. Dišemo li na smjenu? Hoćemo li u tom mom i njegovom klaustrofiličnom interijeru (bosiljak je na prozoru, zavjese su mirne, zvuci s ulice ugušeni) uskoro potrošiti sav dah? Ja njegov, on moj?

*

Navodno će se dogoditi sljedeće: on će se probuditi, ustati i otići. Stupiti ponovo pred Dioklecijana. Ovaj će ga baciti u arenu lavovima. Tijelo će mu kasnije rascjepkati na bezbroj čestica za potrebe relikvija. Kult će mu se raširiti cijelom Europom.

Ja ću pak ostati. Vrijeme (i nevrjeme) porazbijat će mi posudice s pomastima, ulja će ishlapjeti, trave će se pretvoriti u prah, posteljina na postelji će požutjeti, moja će bedra ispod tankog tamnog platna postajati sve bjelija, sve zelenija, ime će mi postati posve nečitko, sve će se događati nečujno, beščutno, negdje u Narbonni, u sivom kamenom rasteru nekog budućeg arheološkog

nalazišta, ili bolje, negdje na Pustijerni, gdje je kamen bjelji zbog Sredozemlja, dašćice će se na griljama prorijediti pa će zrake ulaziti i plaziti po zidovima, posteljama, tlu, grede će istrunuti, kroz pukotine uvući će se mačke, psi, djeca, dječaci će u hrpi odlomljenog kamenja i krhotina keramike pronaći možda kakav štit ili mač, djevojčice će odnekud iz neke natrule modre škrinje u kutu izvući moju vjenčanu haljinu (svijetlomodru) i podsuknju –toliko starinsku da će se morati hihotati, u zraku će na zlatnoj zruci sunca lebdjeti otrovni zlatni prah...

*

I tako. Budući da znam skoro sve, imam, dakle, samo tu jednu mogućnost: razbiti lijevu posudu, ovu u lijevoj ruci. Doduše, u tom slučaju, neće mi ni protuotrov, u desnoj, trebati. Dakle, razbiti ih, obje, jednu o drugu.

Ili ih, recimo, obje poštediti. I upotrijebiti im sadržaj, objema, eksperimenta radi.

Ništa se ionako neće promijeniti.

svibanj, lipanj 1995.

Majstor

Kad je Majstor šutio, svi su slušali. No, Majstor je najviše volio šutjeti kada nikoga nije bilo. Tada je slušao on. Sam. Sebe.

Misao mu je bila brza poput niza šesnaestinki – kad zamuknu orgulje s pjevališta i u nastalom muku ostanu samo sjene glasova. Zbog toga bi znao satima sjediti i pušiti i slušati, negdje daleko od svih, negdje pod nekim stablom, ili neprimjetan (mršav), ležati na daskama skele, ispruženih ruku i nogu, na leđima.

Šutnja, boja njegovog lica i ruku (maslinasta) te boja odjeće (sivozelene košulje ili pak mutno-ljubičaste, habit je, kao brat laik, nosio rijetko), tvorile su njegovo glavno svojstvo – pritaženost.

A u njemu je sve vrvilo: kao da mu se pod napetom opnom lica (jagodice, nos i jabučica u profilu su stvarale dojam stjenovitog pejzaža), roje nizbrdice i uzbrdice poput triola, a oči, sive, mačje i ptičje i vučje istodobno, kao da vrebaju svoj vlastiti centar, negdje iznutra, uvrnuto.

Učenici, a bilo ih je četvorica, bili su lijepi i sedamnaestogodišnji, pretpostavljali su da čita Vergilija i Katula, ali on drveni sanduk s knjigama nije nikada pred njima otvarao. Volio je piti vino. Bijelo, misno.

Bradu je potkresivao subotom, nedjeljom odijevao čistu košulju – iz tjedna u tjedan se primjećivalo kako sijedi. Na misi je sjedio straga, u tami, prislonjen na gotičko rebro.

Savjeta se od Majstora nije dobivalo. Postupci pomoćnika morali su se podrazumijevati. Njegove ljutnje malokad je tko bio dostojan.

Svi su se naprosto odmicali kad bi on otpočeo raditi – čak je jednom i prior, došavši nenajavljen, ustuknuo.

Znalo bi ponestati pripravljenih pigmenata i žbuka je znala biti nezaglađena, čak i skela neučvršćena, a nebo se već, gle, nezaustavljivo, s njegove ruke strmoglavljivalo u svojoj božjoj pastelnosti i anđeli su nestrpljivo hujili visoko nad tlom svojim laticastim tijelima i djevice su, zakovitlane u mnoge draperije, stremile, polurastvorenih usana, nad oblake, nekud k magmi Duha Svetoga i svjetlost se slijevala i pjenušeći se pljuštala po nadprozornicima i doprozornicima

i podprozornicima (jednom je, pred oluju, u crkvu uletjela lastavica i htijući silom sjesti na kapi-
tel, još vlažan od boje, zalijetala se u nj, sve dok joj tijelo, poprskano svijetlim okerom i umbrom,
nije tresnulo o pod).

Majstor je slabo spavao. U njegovoj bijeloj sobi punoj smisla za red (polica s posudama, platnene
vrećice s prašcima, modra škrinja u kutu, drvena postelja s grubim posteljnim platnom, nad
njom željezno raspelo), jedino je nesanica razvrgavala poredak svojom opakom nevidljivošću.
Gotovo nečujno, a opet poput tanke napete strune, brujala bi po svu noć, sveprisutna, dubeci
na Majstorovu tamnom licu svoje sve tamnije staze. Uzalud je mirisalo na majčinu dušicu. U
Majstoru se, nikom znan, rovaio rov.

I kako su jarmovi svodova i kupole i apside i trijumfalni luci bivali preplavljivani sve dubljim i
svjetlijim beskrajem (ružičastim i svijetložutim i kao vrhnje bijelim), tako se unutra u njemu sve
brže rotirao protuvrtlog.

Ne, Majstor nije postajao ni bolestan, ni nesretan, ni mrk, ni trom. Naprotiv, sve razgovjetniji.
Sve brži. Čak žešći. Bolji. Zeleno je sve smjelije gomilao uz narančasto, čak uz purpur, kobalt se
premetao u ultramarin, umbre su sjale ljubičasto, okeri zlatno, kromoksidi tirkizno. Staccato je
bubnjao u vršcima njegovih prstiju, u kontraritmumu udaraca u sljepoočnicama.

Crkveni oci držali su da je Majstorov ikonografski program teološki čvrsto utemeljen, bez apo-
krifnih zastranjivanja.

– Kao kad bi Jackson Pollock uletio u Josepha Beuysa – Majstor se osmjehnuo. Nitko od prisutnih
nije razumio izgovoreno. Četvorica učenika došaptavala su se da Majstor još od prošlog kolovoza
nije, ustvari, ništa prozborio. Bilo je ljeto (Gospodnje) 1753.

21-22. srpnja 1995.

Princeza, grad, strah, zmaj

Ja sam princeza. Osobno mi to puno ne znači. Moj karakter nije nigdje opisan. Legendi su po-
trebni isključivo moja nevinost i kraljevsko porijeklo, kao jedine i najvažnije moje osobine. I
čekanje, kao moje jedino stanje.

*

Odrasla sam, dakle, na kraljevskom dvoru. Odgajale su me dadilje i cijela jedna povorka dvor-
skih dama. Odatle bljedoća moje puti i sve te manire kojima se odlikujem. Na primjer, vrlo ljup-
ko pridržavam skute svoje haljine. Vlasi oplićem biserima, ako ih imam.

Dok sam tako bila odgajana, znalo je biti i zamorno. Svi ti sati violine, učiteljica je sličila metro-
nomu i vježbanje umilnosti i zahtjevna garderoba i čipke i lagano prenemaganje koje ide uz to...

Ali, palača je bila od bijeloga kamena, kamen nad morem, more oko grada, oko mora grad, usred
grada česma, s česme piju ptice i djeca istodobno, šipci i naranče u vrtu, pred prozorom zeleni
otok, na otoku stabla, modro od mora, bijelo od grada, šareno od žamora s dvora...

*

Sada pak posjedujem malo utabano dvorište pred špiljom, željezni lanac i nešto kržljivog bilja
uokolo. Imam suknju, podsuknju, plašt i smaragdni dijamem iz očeve riznice (za zmaja miraz).
Pijesak na tlu.

U prizoru u kojem obitavam posvud su porazbacane kosti, po njima gmižu kukci i osmjehuju se lubanje. Bliži se jesen. Ili je to od potamnjelog voska. Carpaccio ili Ucello, ne znam.

Promatram zmaja. I on mene. Šutke. On je moj gospodar. Čuva me. I ja njega. Tko je onkraj kojega kraja? Ustvari, spustim li kapke, ničeg nema.

*

Čujem trublje. Na rubovima pjeskovitog sumornog obzora nižu se udaljene kule i opkopi. Tankim kistom čak su minuciozno izrađene zastave na kruništima. Carpaccio, ipak.

Uznemiruju se konji i konjanici. Kapadocija, Lidija, Palestina, Pont, Sicilija, Grča, Rim, Bizant... Jedni se zalijeću duž Apenina, drugi Dalmacijom. Bojim se. Sanjala sam zdjelu. Sanjala sam praznu zdjelu. Bojim se. Ne usuđujem se pomaknuti. Odmah se probudi zveket.

Moj je grad iza horizonta. Njegove su kule najbjele. Možda trublje još do njega nisu doprle. Noću bdijem misleći na njegove zvonike. Moj grad. Moj grad - zagrljaj.

Zmaj spava. Moje su slike nečujne.

*

Udaljenost između mene i nekog ili nečeg, taj vektor, to do krajnosti napeto uže, to je ljubav. Vrh strelice. Od čekanja me bole zglavci, isprugani crvenim urezima. Vlakna konopa već su istanjena.

Pobacit ću zmajev zametak, uteći u platno ili u zid i prestati postojati. Caput mortum, dunkel.

*

Na meni je stajati poniknuta pogleda i čekati. Pa ma kakav prizor oko mene i ma koliko trajao. Mogla bih za to vrijeme, na primjer, vesti čipke za oglavlja. Možda malo neprimjereno u ovom okruženju, ali, u principu bih mogla. To bi mi misli svelo na strukturu. Sjela bih u hortus conclusus. Zaredila bih se. Čipkom. Bijelim, vakuumom opletenim nitima. Stvorila bih svoj interni klastar, bijel i crn, mogla bih u nj pribjeći, skloniti se. Šetati osima, dijagonalama ili uokolo. Brojati sunca i mjesece. I zvijezde. Noći i dane. Koze, ovce, oblake. To bi me možda očuvalo. Netaknutu.

Ako bi vitez jednoga dana došao ubiti zmaja i spasiti me, bila bih sasvim bijela. Poput njegova konja. Čak malo zelenkasta. Ucello.

op.a.

Zmaj je obavijestio Svetoga Jurja, koji je u neko doba prispio, da je princeza za posljednje mjesečine pobjegla s putujućim sviračima, koje joj je probavio, ne bi li je kako razveselio, jer da je iz dana u dan bivala sve bljeđa i sve više venula.

kolovoz, rujan 1995.

Crna kraljica jedan dva tri

Bilo bi neprikladno nastojati ne prikazati me zlom. Isto kao kad bi se Svetoj Magdaleni pokušavala osporiti svetost ili kad bi se zmaju nakalemljivala nevinost.

Zla sam, dakle. U redu. Nemam gotovo nikakvih argumenata protiv legende o sebi. Prihvaćam sve svoje ikonografske atribute, sasvim mi, uostalom, pristaju. Evo me. Stojim, uglavnom, poput kipa i gledam s gotičkog prozora. I ne znam ime rijeke koja vijuga dolinom.

U meni je rasprostrta tjeskoba i uznositost Arpadovića ili Anžuvinaca ili koje mi već vladarske kuće i tom tjeskobom, a snagom, kao ponorom ispunjena našla sam se na nekom poluopustjelom panonskom burgu podno neke mrke planine (čija sam žena i čija ono kći), u nekoj zemlji, koja je prečesto mijenjala vlasnike, a da bi bila ma čija, a sada je, eto, moja.

Stojim, dakle, kipu nalik, u tamnojubičastoj haljini, glatko začešljane kose, struk mi je stegnut modrim pojasom (nikad nisam imala trbuh), cipele su mi šiljate. I obrve. Nokti izbrušeni. U mojim očima, ni crnim, ni modrim, kao da spavaju zmajski zubi (izbjegavam svoj odraz u srebru, no on se umnogostručuje posvuda oko mene). U mojim očima zakopan Jug, zakopan Zapad.

Odakle sam takva došla, tko me je takvu doveo? U krletki imam pticu, vranu, koja zna samo latinske riječi.

Pijem vino iz srebrne kupe. Po njoj su naizmjenice inkrustirani smaragdi i rubini. Svadbeni dar. Sakralni čin, podvečer, to ispijanje.

U dvorskoj kapeli misa se već dugo ne služi. Dvorskog kapelana nema. Novoga nisu poslali ili se nitko ne usuđuje odozdo doći kroz zarasle klance. Pred starinskim kipom Madone (djetetu joj u naručju nedostaje glava), mijenjam svako jutro vodu cvijeću. Oltarnik je od moga miraza – flamski vez na napuljskom tkanju, a uokolo venecijanska čipka. (Udavala sam se, naime, tripud, prvi put u jedanaestoj i tripud postala udovicom. Imam tri skupocjene škrinje i po tri ključa za svaku.)

Tjeskoba, jer je jesen i ni s kim ni riječ, nikakvi glasnici ne pristižu, sluge šutke uzmiču, boje se okrenuti mi leđa.

Negdje dolje u sporednim se odajama izjutra čuje žamor preostalih sluškinja – melju žito, spravljaju kruh, presiplju orahe u košare, odnekud se čuje i smijeh djece, igraju se – jutra su svijetla ako se iziđe iz sjene – igraju se neke brojalice, ali čak ni moja ptica ne zna njihov jezik... A uvečer mole – kao da prebiru zrnja. Njihove riječi i njihove jednostavne zemljane posude zvuče ponekad tako bolno toplo.

Neku sam noć uz paklenski zveket jednim zamahom porušila sve srebro sa stola, buka je bila tolika, da su se zasnagda poremetile intarzije na teškim orahovim škrinjama uza zid, prasak se proširio praznim odajama i umnogostručio i vijugao dugo, modrosrebrn i mukao, kamenim stubama, a željezni se luster još danima klatio na željeznom lancu sa svoda.

Otada od ženske posluge imam samo par mutavih djevojaka i staru ključaricu (ona ključeve razlikuje po zveketu, drugo ništa ne čuje i sasvim je krezuba).

Gledam s prozora, berba je okončana. Ono ljetine što je bilo, skupili su. Desetinu sam im oprostila. Na Dušni dan naredit ću da zapale kamin, dotle nek kamenje grije miholjsko sunce.

Vidim, dječaci dolje u dvorištu sedlaju konje. Jedan je visok, mršav, kosoook. Drugi mu je sličan, braća su, no ovaj je mlađi, tek mu niče brada. Tamnopusi su. Trećega ne vidim dobro, okrenut mi je leđima. Kako se sagiba i uspravlja, ramena mu se ulijevaju u leđno mišićje, a ono se, istanjeno, nalik nemirnom reljefu, spušta prema slabinama. Na bijeloj košulji, poput žila na mramoru, znoj.

listopad 1995.

Nofret

I. dio

Slika kip lik

U njeno je lice ugrađen nevidljivi prasak. Put joj je poput stijenke staklene zdjele, obrve – krila, usta (dva ovala purpurnog pigmenta) – ustavljena u nekoj beskrajno uzvišenoj kraljevskoj uvredi. Okamenjena.

Je li uopće mogla postojati takva, lijepa, nepomično lijepa, očajno lijepa, ili je to tek sumanuta duhovna napetost jednog komada alabastera (vapnenca, sadre)?

Curriculum

Nefer–Neferu–Aton, od mitanijskoga kralja isprošena zlatom (»kod djevice ne treba štedjeti ni uljem«), s petnaest godina dovedena u Egipat Amenofisu III – sve ostalo je čisto mahnitiranje od kojeg su se svinule dinastije i prije i poslije.

Došla je (naprosto drska), ogledala se oko sebe, isturila usne u osmijeh, rodila šest kćeri, izgradila novu prijestolnicu, posvadila i rastjerala sve pripadnice prijašnjega harema, napisala himnu Atonu (navodno), osvojila onu staru vješticu od svoje svekrve, uposlila četnu ponajboljih arhitekata, kipara i pismoznanačica, rasturila sve Amonove svećenike, skresala najuglednijoj dvorskoj dami u lice: »Što vam vrijedi što se depilirate kad se ionalo odijevate u krzno!«, pojavila se gola na svetkovini ustoličenja, protutnjila sve božanske ispade svoga faraonskog supruga (neshvatljivo drugačijeg, drugačije drugačijeg, drugačije biseksualnog, preosjetljivog, i na kraju beskorisnog, ostao je kao neko tanko sjedeće stablo atrofirati u svojim odajama), postala udovicom i napisala potom svom najljućem neprijatelju (carstvo se, naime, raspadalo):

»Moj muž je mrtav, a ja nemam sina. Kažu da su tvoji sinovi odrasli. Ako mi pošalješ jednog od svojih sinova, postat će mi muž jer ne želim uzeti ni jednog od svojih podanika.«

Radosti

Topao dan. Skupina dvorskih dama na livadi. Zvonca na vratima odaja za noćenje. Dječaci, djeca. Nil. Plavljenje Nila. Brodovi.

Ostalo

A sve ostalo, strka, buka, politička umorstva, lažna imena, krivotvoritelji, ogovaranja, otrovne poruke, crna proroštva, razliveni pehari na gozbama, pobačaji, preljubi, ratovi na istočnim granicama, suše i poplave, loša šminka, drski dvorjani, glavobolje za mjesečine, mjesečnice, nesaničice, zli sni, idiotizmi vojskovođa, sve ostalo...

Djeca

(Šest kćeri. Raspršile su se.)

U nekoj od odaja pronašla je u to vrijeme Tutankamona i Anekhenaton, svoju djecu (pa sad, možda ih nije ona sama rodila, već neka od pomoćnih žena, ali ona ih je proglasila najljepšom i bila su najljepša – par božanskih potomaka), i stala ih uzgajati s posebnom pomnjom u ograđenom vrtu, htjela ih je lansirati kao sunčane izdanke, protiv svih poraza, kao kontrapunkt, kao šansu, sve loše još se dalo sasjeci...Ali, božanska su djeca išetala, držeći se za ruke i izdala je, ne

želeći ništa osim jedno drugo, onako četrnaestogodišnji, dekadentni i cijeli u zlatu, a na vlast se uspeo general Horemheb.

II. dio

Tutmozisov atelier

Toliko tišine i svijetlog svijetlozelenog svjetla u tom prostoru. Posude s glinom, posude s vodom. U jednoj zdjeli oniksi i lapis lazuli za inkrustiranje. Kao u nekom hramu, hram ulazi u mene, a ne ja u njega. Sjedam. Pred ruke lončara, pred prste tkača. Pred pokrete kipara. I pretvaram se.

Plač

U sebe. U srh. Odjednom, bez najave, kao nevrijeme u šumi. Preplavljuju me, poput brzih olujnih ptica, vlastite oči, njihova unutrašnjost navire po meni, posvuda uokolo šiklja zelenilo, kao iz raspolovljene harfe ili klavičembala. (Oči kao dojke, dojke kao oči. Hologrami.)

A nepomična sam. Ne pomiče mi se ni jedna jedina crta lica, ono kao da je stegnuto žičanom mrežom, čujem cvilenje u ušima. Bez ikakve kretnje grizem vlastite usne, one postaju sve tamnije, poput pijavica, grizem caklinu zubi, grizem svoj jednjak, svoj dah, a on se, presječen u meni, grči.

Plač je slast (kao helebarda u čelu, kao koplje, strelica usred prsne kosti), strast, slap strasti, po plaču (po čem drugom) postajem žena, plač mi je plašt, oblikuje me, plač je gusti eros, tamno piće u prepuklom vrču, istovremeno i vrelo i ledno, postajem žena, žena-rijeka, žena-posuda puna pomasti, žena-želatina, mirisna, mutnoprozirna, gorka, u vatri bih se pretvorila u skupocjenu kloazoniranu škrinju, u relikvijar za vlastite moći, zlatno, crveno, zeleno, modro, treba me baciti u vatru, treba me zagrliti, treba me baciti u vatru. Treba me baciti u vatru.

Implozija

Ostat ću nepomična. Neću dopustiti, kao što nikad i nisam (ja nisam Dora Maar, 1937.), eksploziju iz svoje utrobe, jetre, maternice, ošita, ništa se neće dogoditi, apsolutno ništa. Moje lice i moja faraonska kruna jedno su. Tutmozis je tek podanik. Jedan od podanika. I tako će ostati.

1993–1996.

Energumena

Dok se prostor mog sjećanja ne ispuni nečim novim, u njem prebiva misao o mom posljednjem čovjeku. Ta misao biva uobličena ili izobličena, preobličena pritiscima vremena, koje ono, poput otisaka, ostavlja u tijestu moje nutrine. Koji put prazan kalup. Gotovo da je tako i s mojim tijelom. Um i meso nisu mi nesukladni.

Sad sam u Ninu. Imam trideset godina i kosa mi nad čelom sve više sijedi, po plećima još je crvena. Ruke su mi, osjećam, umorne i poživaju, malo natečene, u krilu. Imam plavu haljinu. Nin je jedan mali slučajni polusrušeni grad na obali slučajnoga mora. No, to more je toliko lijepo, i kamenje, i planine i stupovlje i tišina uokolo i predproljeće koje se sluti, lijepo, da ga ne smijem imenovati slučajem. Zatišje. Utiha. Što nosi?

Pribirem odsječke svojih putovanja i prebirem po njima, kao po brojanicama, kao po školjkama. Kopna, ispresijecana morima, mora preplavljivana kopnima, vijuge koje čini niz tragova mojih

stopala po pjeskovitostjenovitoj karti Sredozemlja. Ne sjećam se svih tih staza, kamo li smjerova. A ciljevi ionako nisu za žene. Za žene je zapravo da ne idu nikuda, ili kad idu, da idu i usput nose vrčeve i vjedra s vodom, uljem ili pomastima, ili djecu, ili snopove i košare i smotove sukna, da slijede karavane i vojne i hodočašća, podavajući ili prodavajući sebe ili što drugo, da zveckaju usput metalnim nakitom, da brbljaju, kao što žene brbljaju, da premeću hrpe riječi, koje zvuče veselo i prazno, čak i u svađama, poput pljuskanja pataka i gusaka u bari.

Ja šutim. Već dugo. Možda sam do sada prevrnula sve riječi, još tamo davno, s materom i sestrama i sluškinjama, dok smo sjedile na terasi, večeri su bile vruće, susjede su se dozivale preko grana oleandera, mi smo vezle zlatom i srebrom, otac je bio trgovac, prsti su mi bili još tanki i bijeli. Imala sam nekoliko sestara, slovile su za lijepe, vezle smo svaka svoj miraz, smijale se i svađale, večeri su bile mirisne.

Onaj drugi dio, onaj na jeruzalemskim ulicama, to ne pamtim, pamtim samo da sam voljela plesati, vrtjeti se, vrtjeti u krug, još i danas, kad čujem bubnjeve, osjetim krugove u truhu. I zveckanje nakita. Iz svoje škrinje odnijela sam dijadem, naušnice, tešku višestruku ogrlicu s nizovima smaragda, grivne, pojas, narukvice i srebrne sandale.

*

Jedna moja sestra zvala se Marta. Takva je i bila. Lice joj je bilo mirno, uokvireno tamnom kosom, njene ruke uvijek su ustrajno radile, njene lijepe smeđe ruke, koje, kao na valovima, neprestano nešto izvode, korisno i dobro.

Samo je jednom razbila zdjelu, onda kada sam, gledajući je preko ogledala u oči, odrezala svoju kosu. (Mislila sam da je beskrajno dosadna, ona i Lazar, sanjar, mršavi i lijepi brat Lazar, ona zato što neprestance nešto radi, a on zato što se neprestance osmjehuje, bez obzira što se sve mijenja i vri. Skrbnici su po očevoj smrti razvlačili imanje, a Marta je uporno i uzaludno zgrnjala oko sebe ostatke doma.)

Otišla sam, kratkokosa.

Jedna se pak moja sestra udala za bogatoga starog trgovca.

Nemirno je bilo vrijeme. Ulice su vrvjele vojnicima, na tržnicama su često izbijale tučnjave, čak i danju. Siromaštvo se zavlačilo, poput prašine, posvuda. Oko palača zidali su visoke zidove, a neke su napuštali i prepuštali bršljanu i gušterima. Mnogi su gubili glave i imanja i časti i obitelji, čitave karavane nestajale su u pustinji, ni glasnici se nisu vraćali, na raskrižjima pjevali su prosjaci i putujući svirači i putujući proroci, svi uglas, činilo mi se. Ja sam gubila jedino svježinu puti, iako ni to nisam primjećivala, vrijeme nije davalo znakove upozorenja.

Mene je nemir smirivao. Ustajala bih podvečer i prije no što bih uronila u noć, pred ogledalom bih u zelenom svjetlu sutona šminkala oči. To je bio obredni čin – brzo smjenjivanje modrih i crnih štapića u mojim prstima, pretvorba, paljenje sjaja... Bojala bih prostor između obrva i trepavica, taj opasni prostor moje budnosti i bludnosti. Bio je to moj pejzaž, moje modro putovanje, metempsihoza, moja jedina nemjerljiva širina, more i obzorje i sprudovi, koje poznajem i miris beskrajnog nekog odlaska...

Mnogo kasnije, na putu za Marseilles, prepoznala sam jednog predvečerja, taj krajolik. Postala sam tog trena sretna, u tom prepoznavanju, tada, na pramcu čamca, ostali su pozaspali, a ja sam bila sretna, poput strelice (puštene iz ruke sretnoga strijelca), trajalo je koliko i val, koliko i ptica. No, pamtim.

I još jedan prizor, komad prizora. Ucijepljen, ulijepljen u mene, jači i dulji i dublji od bilo koje trajnosti, a čas: U vrtu. Upravo sam opet bila odrezala kosu. Plakati nisam toliko mogla, a kosa je

rasla bolno sporo, za dužinu odrezane kose produljivala sam čin oplakivanja i kad je Oplakivani već u meni postao primiren zaboravljanjem... Odjenuta u udovički bijelo, toga sam svitanja, u tom času, u zelenilu vrta pomodrijela. Posrebrila.

Sada sam u Ninu, rekoh. Pričaju da sam iz Palestine s Martom, Lazarom i nekima od sedamdesetorice učenika ispolovila čamcem i čudesno doplovila do Marseillesa. Nazivaju me i Marcela ili Marcela Nerga (od grč. Energumena = Opsjednuta). Da sam napisala Martin životopis. Da sam zatim nastavila morem i iskrcala se u Ninu. Tu, zajedno s Anzelmom osnovala ninsku Crkvu. Živjela pustinjački i umrla sveta.

ožujak 1996.

Pieta

Da imam sina, čuvala bih ga i njihala u svom krilu. Pjevala bih mu uspavanke (jednostavne, mala i velika terca, silazna i uzlazna) i puno bi mi grlo bilo ljubavi i blage tuge i brige za nj. No, ne bih to znala. Ni za što posebno ne bih znala, ne bi mi trebalo. Ne bih znala ni za kakve simbole, metafore mi ne bi bile potrebne. Ne bih bila simbol majčinstva, nego majka (imala bih sina). A majkama su misli ublažene, nekako kao u mlijeko uronjene, takva su im i lica, kružna, baršunasta i sasvim malo rasplinuta. Majkama su i ruke kružne, kao meka bijela kliješta u koja spremaju sve što imaju.

Da imam sina, bila bih njime zaštićena (kao i on mnome), pred sobom, pred Bogom, pred bogovima, pred svima; on bi bio opravdanje i posljedica i svrha meni i mom tijelu, grudima, bedrima (bio bi on poput malog zlatnog Erosa).

Da sam majka, muža bih trebala zaradi imena i roda i kuće i vrta i ograde, ni zbog čega već, da bude tesar, nije važno, da strepi, malo udaljen, svaki put malo ustuknut pred mojim majčinstvom. Sve ostalo bih imala, sve bi bilo tu, u radijusu mojih dojki i ruku, izniklo iz mene (kao iz vrta), moja autogena kozmogonija, moj kovčeg saveza, škrinja zavjetna; moj blagi i malo odsutni osmijeh bio bi odraz te krasne samodovoljnosti.

Hortus conclusus, s polikromne daske Blaža Trogirana.

Da sam majka, bila bih kraljica u toj svojoj auri (čahuri), oh, bio bi za moje kraljevstvo dovoljan krug, ili elipsa, mandorla, modrim i crvenim plaštem zaogrnut ili zgrnut moj mikrosvijet. I dižete, plod utrobe moje, s jabukom, stručkom cvijeća, s pticom, grozdom, ribom ili jagodom u ruci. Sjedila bih tako, okrunjena djetetom, na prijestolju svog samo po sebi razumljivog majčinstva i kraljevala.

Sasvim zaslužno bih kraljevala – majčinstvo je plaćeno, unaprijed plaćeno crvenom bojom života i žrtve i ljubavi i tko zna čega, limfe, sluzi, i plodna voda je valjda crvena. Plaćeno je prije devet i devet puta devet koljena, devet je puta plaćeno, s devet ktonskih mjeseci, tamnih i potom s devet mliječnih mjesečastih mjeseci s djetetom na prsima, s devet bijelih krugova. S devet crnih, s devet bijelih mijena.

Da, dok ono ne prohoda i ne iziđe iz moje koncentričnosti, iz moje centripetalnosti, dok ne spuzne s moga krila...

*

Ali, ja nemam sina. Na mom krilu je čovjek, dijagonalni bradati šuteći čovjek. Čovjek sklopljenih očiju. Kao da ih je sad, ovoga časa sklopio, pred nekom nutarnjom strepnjom, pred nekim svojim srhom. Pred nekim poimanjem, koje se samo žmireći može podnijeti.

Ja nemam sina. Ja sam trokutasta, uglata, ona koja je izgubila (oblost). Lome mi se nabori na grudima, na koljenima. Moja je oblost trajala (je li je uopće bilo?), kratko, moja uglatost će se stvrdnuti (još malo) i neće se više ništa moći pomaknuti, jedino će se moći razbiti. Moja je oblost trajala koliko i ruže u ružičnjaku, koliko i trešnje, koliko i miris trešanja. Kad se posuši ovo malo tekućine (koja još miriše gorko na ambru), zauvijek ću se ustaviti. Zavazda. Ostati. Nadvijena, trokutasto izlomljena, slatkogorka po obliku, a bez mirisa, i u samo dvije boje. U plavoj i crvenoj. A plava je malo zelenkasta. Crvena skoro crna.

Ja takva (izlomljena), vele, zaštićujem od tuče, od suše, natkrivena poluzidom koji su mi sazidali, u koji su me uzidali, da čuvam usjeve i djecu, malu djecu, ako mi se pale svijeće i kiti me se seoskim cvijećem, ja takva (izlomljena), vele, slušam Očenaše i Zdravomarije i gledam travu, livade, vinograde, oblake. Nadgledam. Bdiujem, vele. Vele da sam Majka.

A ja (samo) tu sjedim, trokutasta, nikad više obla, i držim ovoga čovjeka. Ne čuvam ga. Njega ne treba čuvati, jer on nije moj, jer ga nema, jer je otišao, jer je drugdje negdje, valjda. Ja ga tu držim, dijagonalnog, njegovo tijelo, da mu glava ne sklizne i da mu se kosa ne prospe po mojim koljenima, da mu se ne prospe rebra po mojim bedrima. Tu su mi ga dali, na krilo, on nije moj, niti čiji, ja sam bila tu pa ga sad držim.

Ja shvaćam. Ja sam simbol. Simbol u sebi sadržava čist grumen shvaćanja (sebe samog). Ja sam tu uzidana da shvaćam. Ne da plaćem. (Pieta nije Oplakivanje. Pieta je nešto kao neka Ljubav, kao neka Milost. Dužnost.) Kad shvatiš, ne plačeš. Plaču mlade majke, mlade djevojke cvile, žene vrište nad svojim muževima, nad sobom, nad svojom djecom, jeruzalemske i sve one druge, čas cvile, čas se smiju, lome rukama, prevrću očima. Prosiplju riječi, najčešće bez sintakse, riječi koje zvuče piskavo i ružičasto i narančasto, sve dok ne prestanu, a prestanu kad se umore, kad potroše piskavost, pa ušute, a onda počnu iznova.

Sjedim, u tišini i držim (ipak s malo neusahle nježnosti, uglate, trokutaste nježnosti, koja mi je ostala, još od prije, valjda, dok još nisam sjedila, dok sam još išla poljima, ne znam kad je to bilo, kroz usjeve...), držim to lijepo blijedo bespredmetno mrtvo muško tijelo, malo umrljano crvenilom na dlanovima i čelu. Zaštićujem svojim krilom (veća sam i šira), ne njega, već tu našu zajedničku bespredmetnost, bezvremenost, zaštićujem je od besmisla, tu krutu trajnost, krutu, a krhku, koja nas je ovdje dala. Mene i Njega. Naša nemogućnost, rasprostrta ovdje i izlomljena, izložena, služi možda nečem. Nečem u daljini i u sredini svega, istodobno. Nečem.

Gledam u travu, polja, vinograde. Lijepo je ovdje. Zuje pčele. Smjenjuju se podnevne i večernje Zdravomarije, bilje izniče, jagode zriju, djeca plaču i smiju se. Neba ponekad olovno pomodre nad poljima zelene raži, prije naglih kiša koje se strmoglavljaju s planine. Tad zrikavci i ptice umuknu, samo makovi, tek procvali, podvriskuju.

svibanj, 1996.

La Tempesta

I. dio – Giorgione

Likovi, stabla

Ona je puttana, ili nije.

On je Sveti Juraj ili carski plaćenik. Kad je nebo tamnozeleno, ništa nije pouzdano.

Žuta potmulost oluje u dolasku. Iskonsko žutilo i zelenilo nad obzorom, još od vremena praprapati, kad životinje utihnu i ustuknu, kad ptice sklanjaju svoje mlade, kad se vlati ustave u nekoj skoro prijetećoj točki amplitude. Žutilo, u koje sve odjednom uroni, počne isijavati mrak, a ne svjetloću.

Oluja nije modra, oluja je skoro narančasta.

Kukci se sklanjaju pod koru drveća.

Stabla, stupovlje, antička stabla, još etruščanska, poganska stabala. Kakvi da budu likovi, kad su stabla takva!

Ovo je opak prizor, opak od ljepote. (Lijep od strepnje.)

Čovjek, žena, dijete

Čovjek žena dijete – ništa svetije od toga. Kao Sveta obitelj, samo drukčije. Uronjeni u (neku nerazaznatljivu) alegoriju, a ona opet u oluju. I nigdje nikoga više. Posvuda nikog.

Čovjek, žena

Čovjek i žena, svaki na svom rubu kadra. Među njima mrklina, nad njima, umjesto zmije, munja. Elektricitet, kao Mihovilov mač, koji siječe Eden na dvije (jednakovrijedne) nemogućnosti. Oštro, poput ugriza poljupca. Što će nastati, ako se itko, ako se išta pomakne? Kiša? Grieh? Smijeh?

Dijete

A tko je ono? Mali odlutali Isus? Eros ostavljen u šumi na brizi zvijerima? Jokastin sin? (a ni menada ni Madone nema)

I kao da nije važno, siše li vučicu, kozu, lavicu ili božicu, ono se hrani, samodovoljno, zaštićeno, u svojoj svetoj auri.

Dijete je biće koje se podrazumijeva. Ljupki ljudski uteg u (ne)skladu kozmogonije. Kad prizor umine, dijete će ostati. Prerasti kadar pa zatim.

II. dio – Oluja

Grad, stabla

Ispucala mreža ljetnoga grada umor sol znoja na pregibima podlaktica na vratu na dlanovima pod jezikom, umorni smo, vjetar kao pijesak u očima, zrnca okera u zjenicama, zagrađeni smo gradom, zazidani staklom (u autu), nad asfaltom nadržavaju nas stabla u drvoredima, stabla nadržavaju grad, nadvija nas njihovo veliko lelujava zelenilo, ona hvataju daleku oluju u svoja na-

ručja, kentauri im se gnijezde u krošnjama, stabla su u tajnom dosluhu s našom krvlju limfom slinom

Nad stablima svjetlost oluje, koja već danima dolazi, kao na šutljivom žutom konju, ali ne pristiže, sije svoje sjeme nad nekim drugim gradovima, utvrdama, bregovima...

Zeleni val.

Žuta pozadina.

Čovjek, žena, oluja

Ako me dodirneš, otkucaji semafora između zelenog i crvenog (a taj nam je ritam i među koljenima), zastat će naglo i ustavit će se u nezaustavnom pulsiranju, stat ćemo na cesti, odjednom sami u buci limova i krošnji, s mukom u grlu, ostat će nam žile kao grane u koje ćemo se premetnuti, kojima ćemo se učvoriti, vrući i tužni, zaspat ćemo, jedno u drugom, možda prijedemo Lethu ili Stiks – ni ovdje ničega nema – i možda se zaustavi zavazda ova slika titrava od toplote (od nas), možda je obgrli retrovizor i upamti je, malo iskrenutu i malo umanjenu, udaljenu, kao uronjenu u kiselinu, no čudno jasnu, ustvari, istu, sasvim istu.

Giorgione

On je Sveti Juraj ili carski plaćenik.

Kratki čas zavjetrine među ženskim nogama neće ga poštediti njegovih ratova. Neće ga poštediti zaludnih prolazaka kroz krajolike (s kopljima, štitovima, bubnjevim, perjanicama, zastavama, konjima). Neće ga poštediti odlazaka u uvijek druge prizore, kroz koje će sijati svoju neutaživost. Ničega ga neće poštediti.

Otići će.

Dijete

Žena će se oprati u potoku i odjenuti. Zakopčat će košulju, privezati podsuknju i suknju. Uplesti kosu. Rupcem prekriti vrat. Otići.

Uminuće

Nema ispunjenja. Prizor još i ne umine, a već otpočne uzaludnost. Od uminuća nemamo se kamo skloniti (ja na tvojoj ruci, ti na mojoj dojci). Luk tuge. Osmijeh, tek jedva vidni osmijeh, kao uzdarje usudu s one strane stakla. Ili platna.

Stabla

Etruščanska stabla stupovlje jantar mjed. Možda je Pietro di Cosimo pustio svoje satire pa su se razbježali i razblejali opustjelom Giorgioneovom livadom. Jarčev glas iz Carmina Burrane i neki daleki plemeniti davni sopran sa žutih brežuljaka.

svibanj – lipanj 1996.

Aldobrandinska svadba

I. prizor: Livada

Ljeto je uminulo, utopljeno u jednom olujnom sumraku, oluja je lebdjela nad otokom i nije sišla na nas, lebdjela je kao gladna ptica, zeleno je za to vrijeme tonulo u modro, u indigo modro, već udaljene munje poput narančastih i ljubičastih mačeva zasijecale su u horizont.

Marija od sedam žalosti je, činilo se, sišla s kamenoga oltara samostanske crkve i raspasana zaslula u polja lovora i metvice, u susret noći. Hladni je miris bilja u valovima kružio, tražeći naše nosnice.

Jedna druga Marija, Marija zaštitnica, raspletenih kosa, pokušavala je zgrnuti prizor i svu djecu, žene, bilje, ovce, brodove pod svoj crvenom mилоšću podstavljen plašt. Zalud. Vjetar je nosio sve što mu se podalo, za sobom ostavljao strepnju, kao obećanje, i vraćao se ponovo, gladan, po nas. Poput psa.

Mi smo ledena djeca na livadi, kosa nam je zelena od vjetra, prsti od hladnih trava, u nama je topao tek dah i mogli bismo ga dodirnuti jezicima (utrobom, ti moj, ja tvoj dah), ali mi smo napuštena djeca i ne znamo ništa.

Boginja Peito i bog Himenej, s vijencem bršljana u kosi.

Mi nismo iz istoga prizora. Vršci su mojih prstiju još u tvom, tvoja leđa, mišićje, boja kože, kosa, ti, stablo, stabla, sve je to već preuzeo neki treći prizor. Naša slika je već ispražnjena, a još smo u njoj. Nepovratni. Ova mekoća u glasu, koju još nije raznio vjetar, to nije tvarnost, to je miris ili šum i time se ne možemo dodirnuti, to ne možemo ni u što pohraniti, tom mekoćom-mahovinom možemo se samo raniti, kao što se put može zarezati nožem.

Sjever će, znamo, slutimo, uskoro donijeti led i sve će biti modro i bez nas. Sve će biti bez nas.

II. prizor: Kulise

Iza zida vrt. Iza vrta potok. Iza potoka brijeg, iza brijega nebo. Na nebu vjetar. Vjetar i noć.

De Chirico vrebaju pred zidom. Sjene vrebaju na nas.

Ni ovdje nas nema. (Tko nema sebe, nema ni sjene.)

Kulise su sagrađene, su sagrađili, da bi pregradili dušu od očiju, riječi od izrijeke, ruke od drugih, njima sličnih ruku, prstiju, grad sagrađili

Sveti Franjo, sveta Klara, otišao na obalu morskou reći pticama, reći ribama, sa srcem smijehom plačem stigmama

De Chirico čeka.

De Chirico, Decameron, De rerum natura.

III. prizor: Žrtvenik

Na žrtveniku mirisno ulje. Tri vestalke bdiju nad plamenom. Pjevaju himnu Himeneju – oko njegovih slabina niče mlado bilje, po prsima paprat. Dođi, Himeneju, drski, dođi Himeneju umilni.

Nevjesta, okovana svadbenim platnom, zarobljena, zelena i blijeda, otet će joj ime i okititi je mirtom, strgnut će s nje koprenu i oblijepiti je svadbenim pjesmama, frule i cimbele.

Dođi, Himeneju drski.

On je plah dječak, majka mu je boginja ili muza, doveden s vježbališta, gdje je bacao koplja s dječacima, učitelji su ga učili tjelovježbi, gramatici i pjevanju, uvečer je bježao s ostalima preko ograde u predgrađa, u pristaništa na dnu grada, gdje su pili i plesali pod maskama, i on, zbunjen i drzak, žene i dječaci u kolu. Majka ga je dala učiteljima. Nekih je večeri odbijao bježati preko zida i svirao harfu u tami. Vjetar je mijenjao godišnja doba i crte njegova lica, bilo mu je osamnaest, dvadeset i jedna, učitelji su ga voljeli i kažnjavali. Njegovi su se udovi razvili u udove atleta. Na svečanostima tijela su im mazali uljem.

Ona je patricijska kći, sestre i tetke joj vestalke.

Na svadbenoj svečanosti plesačice uz zvuke aulosa plešu s bakljama. Matrone stoje u nizu zaogrnutu u platna boje šafrana, skrleta i indiga, patricijke koje su već poudale kćeri i kćeri svojih kćeri. Njihov je ples zadnji, prije no što par krene put ložnice, i kad se vrata uz zveket zvonaca zatvore, njihove razodjevene ruke još dugo vijore u predvorju, njihov hihot ih pretvara u ptice, raspršuju se u dim tamjana. U kriještanje.

Poslije, krezube, jedu mogramanje.

IV. prizor: Odlazak

Idi. Ovdje biti, daleko je. More i brodovi i gradovi, graditelji brodova, gradobroditelji, brodovi-gradovi, pristaništa, utvrde, morski tjesnaci, ptice nad grebenima, svjetionici, uvale, stabla i neba, čitam ti s dlana, dao si mi dlan svoj kao zalag, na dodir, na čas. Čas je dovoljan za crtež. Za vijugu, osmijeh. I za bijeg. Izdvojen iz tvarnosti, čas je jedina tvarnost.

Idi. I ja.

Ja sam vestalkama sestra i bolje je prekriti me plaštem, pustiti me da sjedim kraj žrtvenika, u plamen pobacati zrnca i kosti, iz dima će već izniknuti neko proročanstvo ili oda. Nek priprave svirale.

Nisam ti žena, nisi mi sin.

Poleći će nas u zajedničku ložnicu, zaspao ćeš, skliznuti s mog dlana. Nitko nikog nema. Poljubi mi dlan, ovdje je daleko, a drugdje nas nema. Ti si dječak, rodio si se kad su mene već bili odveli u hram. Tvoja je koža zagasita, trbuh mek i tvrd. Strah me je, mene, premda ne obaram oči pred tvojom nepomičnošću (visok si). Jesam li jedna od onih s pristaništa, nisam, jesam li, ta ti misao, slutim, razmiče usne. Osmijeh ti je taman.

V. prizor: Zaista odlazak

Darujem ti bijeg.

Idi, preskoči zid, ne gledaj me, nisam ti ogledalo, moje je tijelo preteška postelja, moja je misao pretvrda, crte su mi lica kao nožem urezane, tvoje su oči mladog ovna, moje su oči i obličje svećenice, idi, sama ću ti otvoriti vrata iza zelenih zavjesa, iza njih je noć, oluja je uminula, premda se žed zemlje njome nije utažila, južina sveudilj zapuhuje s mora, toplo je, idi. Šutim, riječi su mi učvorene.

Možda se sretnemo jednom u nekoj krabuljnoj noći, ili na nekoj livadi, gdje će sve biti lako, kao da tražiš obećanje ili oprost, već zaogrnut razgrnutom zavjesom, već noćan, opet nesapet i mlad. Gledaš me, uzaludnu, kao da bi me htio, ali ne pod tom koprenom, povlačim veo preko usta, nitko nikom ništa neće reći, idi, tebe čekaju dječaci i djevice, još sasvim uskih bokova, grad se, tamo dolje, svjetluca ovlažen brzom kišom, ne zastajkuj, ruke su mi omotane plaštem, svezana sam, ne možeš mi poljubiti dlan (ni ja tebi vrat) idi, oko ramena ti se već opleo noćni vjetar.

VI. prizor: Dumne

Moliteljnice smeđih i bijelih halja. Zgrnute oko sebe samih. Samostan im na temeljima rimske vile rustice, s mora zagrađen morem, s kopna opkoljen suhozidom, obgrljen grmljem, čempresima i česminom.

Kapetani, isplovljavajući, mimohodeći njihov rt, pozdravljaju uvijek – koga? djevice, kamenje, tropreslicu zvonika, Gospu, Gospinu staru sliku, ptice, samima sebi svoj jednom povratak?

Za maglenih južina, kružili bi samo zvukovi (i galebi), brodovi bi lebdjeli, a ne plovili. Dumne ne bi izlazile, slale bi samo novakinje da im uberu bilja u vrtu, kose bi im se pod velima zaplele, solju natopljene, bijela lica razmutila. Molitvenici i čisla... ponekad bi se pokoje zrno (slovo?), uz sitan zvuk, raskotrljalo kamenim pločama. Nestalo u nekoj napuklini.

Miholjsko ljeto, svjetsko ljeto,

Jesen je zahtijevala strože molitve, kostrijet. Poglavarica se po stubama saplitala o svoje smeđe suknje. Smokve su se pospremljene u kašete sušile i gušile u svom slatkastom mirisu na natkrivenoj terasi. Masline su oklijevale sa zrenjem, i šipci, čekajući buru. Težaci su istiještali sve grožđe, i ono kasno, bačve, sapete od vrenja, dovukli u klaustar.

Južina je lijepila sprhle listove brevijara, uvlačila se u grilje, u škure, u brave, u

Poglavarica se razboljela, od glavobolje.

VII. prizor: Odlazak – povratak, ili

Kad se vratim (kad brodovi), kad umine ovo sad, ovaj grad je pristanište neutaživih, drugi gradovi jednako, Pompeji, Herkulanum, kuda?

jednog će jutro osvanuti prije sunca ptica-znak i tada će opet sve biti, boje poput kliktaja, poput pozdravljenja, ustat ćemo iz svojih logova, kao čisti, kao poslije molitava, Gospina slika s oltara dobit će svoju prvu jutarnju zraku, mali ljudi, male žene zakriljeni plaštem, smiješit će se svojim malim bijelim licima, svojim sklopljenim rukama, svi na broju, livade će sa sebe stresti sol, bol, grane čahure gusjenica, stijene pjenu, otoci oblake sa svojih hrptova, bit će jutro, kao dan prvi, anticiklona.

VIII. prizor: Osmijeh

»Čuvaj svoje srce« – na svetoj sličici ispaloj iz sprhlog molitvenika.

listopad, studeni 1997.

Lotova kći

Dok ja (ovo) pišem, ona rađa. Njen otac je moj otac. Otac njenog djeteta njen otac moj otac djed stric muž zet, majka žena sestra nevjesta kći.

Sodoma i Gomora, sumporni prah škrgut zubi, smijeh i znoj, ljudi i zvijeri, čovjek čovjeku, čovjek čovjeka – sve je to scenografija, inscenacija, a ona je dio legende, sve pak skupa je samo dio istine, ostali dio istine negdje je drugdje, drugačiji je. Manje zelenkast, više modar.

*

Živimo u špilji. U jednom kutu špilje je oltar. Žrtvenik. Nešto cvijeća, pepela i kostiju. U drugom kutu spavamo. U sredini je ognjište. Uokolo posuđe, oruđe i otpaci.

Pokušala sam s crtanjem, željezni oksid, smrvljen u prah, crven, žut i sipak, pohranjen u glinenim krhotinama i prsti, ionako prljavi. Hrapava stijena. Pisanje. Za slikanje nije bilo dovoljno pigmenata.

*

Pisati je teško. Uzmeš prvo glinu. Ne, prvo ubiješ životinju i od njenih zubiju, pandži i krvi... Ne, može i drugačije. Posadiš biljku, u vodi. Lakše je, pronadeš li usput. Trsku. (Ako ima vjetra.)

*

Ovdje su pejzaži divni. Žute doline i ružičasta neba, sfumato, renesansni potoci, izvori toplih voda, tratinčice i maslačići i čudne ptice, velike.

Moja je sestra mala. (JA sam opila oca.) I moja majka je mala. Grumen soli. Izbliza nalik stijeni, izdaleka ničemu.

I moja druga sestra je mala. Moje male sestre rađaju (mi) samo sestre. Ja ni to. (Sama sebi sestru roditi) ne mogu.

Ja moram pisati. Brinuti se za oca, za kuću (pećinu), kućne duhove, pećinske medvjede, za vatru i vodu, za uzgoj žitarica, mljevenje zrnja, za ljekovito bilje (bez njega bi lako sve moglo postati stvarno. Pre).

Dok pišem, ne čujem gotovo ništa. Pisanje je nalik vikanju. Ljuskavih sirena pjevu.

Kad prestanem, započnu trudovi (sestrini). Ako rodi zdravog dječaka – povit ćemo ga i staviti u jaslje. Ako pak rodi djevojčicu...slagat ćemo ih po veličini: sestra, sestrice, sestricica

*

Moja je majka bila gospođa. Moj otac pravедnik. Moja sestra ljepotica. Naši susjedi grešnici. Naš grad prljav.

O, ništa nije bilo ljepše od našega grada! S rijekom i mostovima, Sodoma i Gomora, kao dva stiha. Rijeka među njima bila je prljava i srebrna, kanali su se, pjeneći se, slijevali u nju i blještave se ribe zlatnih krljušti hranile otpacima i jedne drugima. Rijeka je sve spirala. Na otocima su se sastajali mladići i ljubili se s drugim mladićima i djevojkama, ljeti lijegali u visoku travu, zimi se oslanjali o stabla. Svirali u lutnje i cimbale, u bubnjeve.

Na sprudovima presušene rijeke i danas iz skorene lave zaiskre ponekad krhotine grnčarije: vitki likovi uzdignutih falusa, kose im vijore, premda rijeke više nema. Nema.

Moja je majka zaklanjala lice iza lepeze. Iza pudera. No, da nije (i ona) voljela grad, bi li se tada osvrnula? Bi li se?

(Da nema tebe, mama, jeli bismo sada neslano, uostalom!)

Otac je bio gospodarstvenik, za onoga sistema. Primao često uvažene goste. Oni su, za večerom, u pravilu gledali u izreze naših bluza. No, u ovom novom, da tako kažem, neolitskom sistemu, otac je postao stočar. Prototip stočara. Brada i štap i plašt. Pogled uprt u daljinu. Na blizu ništa ne vidi. Sjedokosi patrijarh.

Majke nema.

Jesam li ja ta, koja je (ubila majku, spavala s ocem)? No, ja i dalje izvrsno vidim. Možda nisam ubila majku. Možda bi ipak bilo bolje da sam uzela sina svoga muža. Ali, ja nemam muža. Kako će to biti? Ne znam.

Neka druga mitologija.

Ne znam, uostalom, ni kako mi je ime. Ni meni, ni sestri. Ni Fedra, ni Jokasta.

*

Nismo se ni ljubili, bili smo čista djeca, poput trave, radovali se livadama, literaturi, filmovima, praznicima, bojama, voću, i moj je dragi kao jabuka među stablima, srne i košute gorske i poljske, neprobuđene

Pokušala sam time oslikati unutarnju stijenu pećine nagorjelim komadom drveta, žmireći, no, bez azurita, bez malahita, bez ultramarina, sve je nalikovalo nizovima nečitkih pismena.

Toliko prizora nikad nitko neće, zaboravljeni će se, poput vjetra u pustari ili sna, u prah premetnuti. Nezabilježeni. Ničim zabilježeni. Ne.

*

Pisati je lako. Uzmeš prvo kamen. Dobro ga naoštřiš. Tim kamenom udaraš o drugi, veći kamen. Što veći kamen, to dulje trebaš pisati. S trskom je sasvim drugačije, nježnije, a ipak, a ipak...

*

Moja je sestra ljupka i njena su djeca, koji put ih kupam u potoku, ona se smiju, učim ih jeziku, jedna djevojčica je već naučila jedno slovo. Treba ih učiti saditi biljke, slova će im samo bubnjati u sljepoočnicama i trebat će ih sve više, tko će im moći objasniti redosljed, tko će im umijeti prenijeti sjaj sa slova u glas, s glasa u pjesmu? Oh, treba kopati kanale i navodnjavati pepeljastu zemlju i čupati drač i krčiti šikarje i tjerati grabljive ptice, ali s večeri njihova su snena lica željna uspavanki, a zjenice tamne od priča koje nikada nisu čula

*

O uštapu se svijet zgušnjava. Zgrušava. Treba se moliti. Zaboravila sam skoro sve (majčine) molitve, a i da nisam, one mi ovdje ne bi vrijedile.

O uštapu prizori odzvanjaju šupljinom, poput gluhog kola i zelene sjene probadaju utrobu.

Nema ničeg.

(za sestrine trudnoće) Ja sam, zatvorenih očiju, raširenih koljena, s dlanovima na ustima, ni grč me odvojiti mogao nije, parala svojim dahom šupljost špilje. Ja. Ja. Jaaaaaa

viče u porođajnim bolima. Nije joj mjesec pod nogama, ali apokalipsa je (uvijek) blizu i razjapljene zmajske glave, porazbacane, zelene. Mene steže u pasu i bojim se, ne znam, nikoga nema, otac spava i star je i sijed. Ugrijanu vodu i trake čistoga platna i naoštren kamen...

(Kad se rađala moja prva sestra, tihe su i blijede gospođe iza oslikanog paravana nestajale i pojavljivale se, klizeći jedva čujno u svojim dugim suknjama, fini su se vrčevi unašali i iznašali, spustili su zavjese pa je polumrak utišao crvene mrlje, a poslije su dijete umotali u čipku i odnijeli ga i dugo ga nitko nije vidio, jer su dojlje obitavale van grada.)

Djeca se češće rađaju za uštapa.

Prinosim ispisane ploče vatri. Drugo nemam, drugo ne znam. Umjesto ulja, umjesto zrnja, umjesto ruzarija.

S čela znoj otrti. Moliti se

ublaži, Bože, mračne sjene

ublaži sjene

i sjeme plemena tvoga da se ne zatre

satri s nas strah

Hoće li pomoći? S čela znoj otrti.

*

A kada si grad spaljivao, dva grada, dva drska i krhka, koja su se dodirivala odrazima, ljubila mostovima, sve mostove i tornjeve u sumpor, sve krčme i tržnice, bludnice i trudnice, trgovce i sprudove, pse i ptice i ribe kad si spaljivao, sve dječake i mramorne sve kipove, jesi li i kojeg anđela?, sva slova i zvona, posude i rotuluse, zdjele i vrčeve, kolijevke i korijenje i urne i uteruse, sve mirise i boje kad si, i zvukove, sve škrinje, postelje, zrcala, grivne i ogrlice, osmijehe sve psinke i hihote, jauke, šutnje, imena sva i sjećanja, sve kad si satirao?

*

Vizitacija. Pohod. Slika radosti. Magnificat anima mea. Dvije žene, jedna mlada, druga ne, jednoj su crte lica oble, drugoj ugrlate, objema po čedo u utrobi. Svakoj po cvijet do nogu. Vjetar nosi vela, bijela poput psalma. Nebo je zlatno, trava zelena, grad u daljini modar.*

*

Ako bude dječak...

ožujak, 1998.

---

* Majstor MS, tempera na drvu, 1506. Nacionalna galerija Budimpešta